

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ
Університет Яна Кохановського (Польща)
Університет Пондіччері (Індія)
Університет в Афінах (Греція)
Національний інститут стратегічних досліджень
Науково-дослідний інститут державного будівництва
та місцевого самоврядування НАПрН України (м. Харків)
Південне міжрегіональне управління Міністерства юстиції (м. Одеса)
Третій апеляційний адміністративний суд
Дніпропетровський окружний адміністративний суд
ВГО «Асоціація українських правників»
Українська асоціація представниць правоохоронних органів
ГЩ «Центр дружби та культури греків та філеллінів «Агора»
ГО «Міжнародна екологічна академія»
ГО «Інститут стратегічного розвитку та медіації»
Інститут законодавчих передбачень та правових експертиз (м. Київ)
Інститут модернізації змісту освіти
Консультаційний центр з питань забезпечення прав і свобод захисників України
Юридична клініка «Істина»
Центр литовського права
Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти
Навчально-наукова лабораторія дослідження проблем правового статусу
внутрішньо переміщених осіб та забезпечення гендерної рівності
Рада молодих вчених ДДУВС
Наукове товариство курсантів, студентів та слухачів

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: ДОКТРИНА І ПРАКТИКА В УМОВАХ СУЧАСНИХ СВІТОВИХ ВИКЛИКІВ

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

*(28 лютого 2023 року, Дніпропетровський
державний університет внутрішніх справ)*

THE RULE OF LAW: DOCTRINE AND PRACTICE IN TODAY'S GLOBAL CHALLENGES

Theses of International scientific and practical conference

(February 28, 2023, Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs)

Дніпро
2023

УДК 34+351
В 36

*Рекомендовано до опублікування
та поширення через Інтернет науковою радою
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ (протокол № 7 від 23.03.2023)*

В 36 Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 лют. 2023 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 604 с.

ISBN 978-617-8035-07-5

Збірник містить матеріали однойменної науково-практичної конференції, у якій взяли участь науковці, викладачі та здобувачі вищих навчальних закладів і наукових установ України та зарубіжжя.

Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та в освітньому процесі спеціалізованих ЗВО, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

Матеріали опубліковано у авторській редакції.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

д-р юрид. наук, доц. **А. Є. Фоменко** (голова); д-р юрид. наук, проф. **Л. Р. Наливайко** (заст. голови); д-р юрид. наук, проф. **О. С. Юнін**; д-р юрид. наук, проф. **В. М. Савіщенко**; д-р філос. наук, проф. **О. В. Халапсіс**; д-р юрид. наук, проф. **В. В. Шаблистий**; д-р юрид. наук., проф. **Н. С. Сидоренко**; канд. юрид. наук, доц. **В. Я. Киян**; канд. юрид. наук, доц. **Л. В. Межевська** (відп. секретар).

ISBN 978-617-8035-07-5

© Автори, 2023
© ДДУВС, 2023

ЗМІСТ

Андрій Фоменко Окремі питання правового забезпечення протидії домашньому насилльству в Україні в умовах воєнного стану	21
Олександр Юнін Перспективи вдосконалення державної політики України у сфері запобігання домашньому насилльству	25
Лариса Наливайко, Ольга Чепік-Трегубенко Принцип верховенства права та національна безпека: теоретико-правові аспекти взаємозв'язку	28
Олександр Сидоров Сутність принципу верховенства права	32
Вікторія Савіщенко Педагогізація вищої освіти	34
Олександр Висоцький Відстоювання принципу верховенства права у діяльності ООН	37
Бірута Анужієне, Саломея Шатієне (Литва) Відчуття узгодженості викладача в салютогенній перспективі	40
Оксана Гритенко Деякі положення міжнародно-правових стандартів у сфері виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі: впровадження у національне законодавство	44
Рафал Лізут (Польща) Право та економіка – дві взаємопов'язані галузі	46
Юрій Древаль Принцип верховенства права і соціальна справедливість	48
Фарук Хаджич (Боснія та Герцеговина) Візуальна політика, емоції та українська колективна сила: як українці протистояють агресії росіян	51

Юрій Древаль

доктор наук з державного управління
(Національний університет цивільного
захисту України, м. Харків)

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА І СОЦІАЛЬНА СПРАВЕДЛИВІСТЬ

Принцип верховенства права у загальному розумінні – це панування права в суспільстві. Вказівка у даному разі на категорію «принцип» (від лат. *principium* – початки, засади, основа, першоджерело) свідчить про те, що верховенство права наділяється доктринальними засадами стосовно будь-якої сфери нормативно-правового регулювання.

Відтак не випадково до дослідження окресленої проблематики все частіше долучаються не лише теоретики права, але і фахівці з різних правознавчих галузей чи дисциплін. Наприклад, С. Максимов визначає верховенство права як ідеал, регулятивну ідею, яка охоплює певний тип взаємодії людини і влади й орієнтована на те, щоб влада була обмежена певними принципами, нормами та не виходила за визначені межі [1, с. 28]. Водночас, як слушно зазначає Р. Дворкін, «в основу верховенства права закладено парадокс. Цей ідеал вимагає визначеності і засуджує неоднозначність у праві. Утім водночас він сам значною мірою є невизначеним і неоднозначним» [2, с. 15].

Відтак очевидним є те, що принцип верховенства права не лише не ставить під сумнів необхідності чіткого та однозначного тлумачення правової норми, а навпаки – вимагає такої чіткості та однозначності. Як зазначається в Рішенні Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року (справа № 17-рп/2010), одним із елементів верховенства права є принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями. Тобто обмеження будь-якого права повинне базуватися на критеріях, які дадуть змогу особі відокремлювати правомірну поведінку від протиправної, передбачати юридичні наслідки своєї поведінки (абзац третій підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини) [3].

Таке розуміння свідчить про неможливість ототожнення категорій «верховенство права» і «законність», адже інколи закон може бути й несправедливим, тобто таким, що суперечить основоположним конституційно-правовим засадам щодо непорушності прав і свобод громадян.

Основним орієнтиром у даному разі має вважатися зміст ст. 3 Конституції України, відповідно до якого людина, її життя і здоров'я, честь і

гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. До цього додається і те, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави [4]. Наведене конституційне положення слушно вважається імперативом сучасного державного будівництва, а також суспільного та політико-правового розвитку.

Водночас очевидним є і те, що повноцінне розкриття змісту верховенства права вимагає застосування якихось додаткових регуляторів. За нашою оцінкою, якнайповніше для цього підходить категорія «справедливість» (чи, якщо у даному разі йдеться про соціум та його складові – «соціальна справедливість»). Дійсно, справедливість є фундаментальною соціальною цінністю, основою суспільної моралі та міжособистісних стосунків, наявність якої водночас вважається (чи має вважатися, з урахуванням особливостей дискусій з наведеної проблематики – Ю.Д.) основою забезпечення прав і свобод людини.

Зміст універсальної справедливості базується на ідеї рівності. Відтак і до принципів справедливості найперше відносяться: (1) кожна людина повинна мати рівні та однакові права у площині реалізації основних свобод, сумісних з правами та свободами інших людей; (2) допустимі нерівності у будь-яких сферах суспільних відносин мають бути влаштовані таким чином, щоб: (а) від них можна було б розумно очікувати переваг для всіх, і (б) доступ до посад та суспільних благ має бути відкритий усім. Зазначені підходи до розуміння сутності справедливості все частіше ув'язуються і з принципом верховенства права.

Наприклад, у публікації, яку підготовлено групою відділом з верховенства права Офісу з питань демократії та врядування (USAID) у серпні 2008 року, який входить до Агентства США з міжнародного розвитку, справедливість визначається в якості одного з основоположних критеріїв реалізації принципу верховенства права. Відповідно до змісту наведеного документу, і верховенство права «стосується принципу управління, згідно з яким усі особи, установи та організації, державні та приватні, включаючи саму державу, підзвітні законам, які публічно оприлюднені, і які однаково застосовуються та виносяться незалежними судовими рішеннями, і які відповідають міжнародним нормам і стандартам прав людини» [5, р. 6].

Не випадково зазначена категорія міститься і в правовій позиції Конституційного Суду України. Так, в рішенні Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року (справа № 15-рп/2004) вказується, що справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню (*абзаци другий,*

третьій підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини) [6].

Непересічне значення має відводитися реалізації ідеї справедливості у сфері соціально-трудових відносин, до якої прямо чи побічно причетна переважна більшість населення у всіх країнах світу. Дійсно, якраз у такому контексті наповнюється конкретним змістом принцип рівності прав і можливостей. До того ж, як слушно зауважує О. Костюченко, «саме трудове законодавство не лише свідчить про рівень розвитку громади у тій чи іншій країні, а й розкриває рівень свободи і справедливості в суспільстві на певному етапі його розвитку» [7, с. 134].

Отже, принцип верховенства права, який слушно відноситься до основоположних засад сучасного праворозуміння, у кожному конкретному випадку має забезпечуватися чітким нормативно-правовим визначенням (що найперше виявляється у непорушності прав і свобод людини). За нашою ж оцінкою, повноцінне розкриття змісту верховенства права вимагає застосування якихось додаткових регуляторів. Очевидно, що якнайповніше для цього підходить категорія «справедливість». Зазначене положення стосовно справедливості як однієї з основ верховенства права набуває чіткого нормативного наповнення в окремих сферах правового регулювання, наприклад – у сфері соціально-трудових відносин.

1. Максимов С.І. Верховенство права: світоглядно-методологічні засади. *Вісник Національного університету Юридична академія України імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія. 2016. № 4. С. 27-35.

2. Дворкін Р. Верховенство права [Пленарна доповідь Рональда Дворкіна на конференції «Верховенство права як практичний концепт» під егідою Венеціанської Комісії (2 березня 2012 р.)]. *Філософія права і загальна теорія права*. 2013. № 1. С. 15-23.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v017p710-10#Text>

4. Guide to Rule of Law Country Analysis: The Rule of Law Strategic Framework. USAID's Office of Democracy and Governance / Updated January 2010. URL : https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNADT593.pdf

5. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04#Text>

7. Костюченко О. Справедливість умов праці як базова основа для реформування трудового законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 134-139.